

Posudek

Disertační práce Magdalény Rysové

DISKURZNÍ KONEKTORY V ČEŠTINĚ (OD CENTRA K PERIFERII)

Discourse Connectives in Czech

(From Centre to Periphery)

Univerzita Karlova v Praze, Ústav českého jazyka a teorie komunikace, 2015, 214 stran + přílohy.

Předložená práce má určitou výhodu v tom, že je součástí výzkumného projektu, který se řídí shodnou metodologií a opírá se o stejný zdroj jazykových dat. Tato výhoda je ovšem zdánlivá, neboť o to větší jsou očekávání, jak pregnantně bude doktorandka definovat vlastní záměr, cíl a možnosti využití získaných poznatků v odborné i obecně společenské praxi.

Další, dosud do značné míry atypickou odlišností, která se jistě stane v budoucnu samozřejmostí, je skutečnost, že při anotaci korpusových dat, která tvoří jeden z cílů aplikační části předložené práce, je pro objektivitu rozhodování nutná součinnost několika anotátorů. I zde je tedy nutno pregnantně vymezit vlastní podíl, což se, jak vyplývá z dalších částí našich úvah, podařilo autorce zcela přesvědčivě.

Tematicky práce navazuje na předcházející etapu anotace Pražského závislostního korpusu, která si kladla za cíl zmapovat formy, funkce a frekvenci výskytu tzv. primárních diskurzních konektorů a obohatit tak jazyková data PDT o jejich anotaci. Po analýze a anotaci primárních diskurzních konektorů, které představují jádro (centrum) možných vyjadřovacích prostředků, si autorka, jako jedna z anotátorek výzkumu (viz i její publikace), klade v předložené disertaci za cíl celistvě přistoupit ke komplexní analýze tzv. *sekundárních diskurzních konektorů*, vymezit kritéria pro jejich odlišení od volně užitých konektivních frází a analyzovat významové vztahy, které jsou sekundárními diskursními konektory v textu signalizovány v mimovětné i mezivětné distribuci.

Oceňuji autorčin dynamický přístup k analýze zvolených konektorů, který se projevuje jednak citlivým přihlížením ke kontextu, v němž se zkoumané prostředky vyskytují, jednak skalárním přístupem k oběma typům diskurzních konektorů, tj. centrálním (primárním) a perifernímu (sekundárním), které nepředstavují ostře vymezené domény, ale *skalární* entity, s možnostmi postupné migrace k jednomu z vymezených pólů. (V praktické anotaci, jak patrně s přehledu výsledků v kapitole 6., není však tento přístup - byť funkčně obřezující realitu jazykového úzu - snadno aplikovatelný – a tak výsledné tabulky v podstatě odrážejí binaritu.)

Práce má jasně vymezenou a logicky uspořádanou koncepci a transparentní způsob prezentace jak v části teoretické, tak i v části aplikační, byť o obou se dá říci, že ve smyslu textových parametrů jeví značnou míru informační nasycenosti (information density), násobené tím, že M. Rysová přistupuje k sekundárním diskursním konektorům z řady hledisek textových i žánrových. Veškeré výklady jsou však ilustrovány řadou přehledných tabulek a grafů.

Srovnání PDT s daty ČNK umožnilo doktorandce nastínit i funkční distinkce mezi psanou a mluvenou češtinou, konfrontace Penn Discourse Treebank (PDTB) s PDT jí pak umožnila nejen porovnat angličtinu s češtinou ve dané oblasti, ale i vymežit rozdíl mezi šíře pojímanými allexy v PDTB a specifitěji vymezenými sekundárními diskursními konektory v PDT. Otázkou je, zda český mluvčí kognitivně vnímá rozdíl mezi sekundárními diskursními konektory a volnými konektivními frázemi – a zda tento rozdíl není spíše preskriptivní než deskriptivní.

Disertační práce je synchronní, s diachronními poznatky funkčně zařazenými tam, kde autorka zvažuje svá taxonomická rozhodnutí při více možnostech řešení (viz např. postupné přibližování se některých příslovcí funkci spojek).

Nyní několik připomínek k dílčím částem práce, kterou tvoří sedm kapitol, vymezujících cíl, teoretická východiska, jazykový materiál, metody a postup, výsledky a závěry, včetně úvah o návaznosti na danou tematiku v budoucnu.

Ke str.18: domnívám se, že úvahy o gramatikalizaci SDK (sekundárních diskursních konektorů) by mohly být doplněny o další možný krok, tj. následnou pragmatikalizaci, neboť diskursní konektory představují spíše komunikativně-regulativní vrstvu jazykových prostředků (ve smyslu distinkce *communicatively constitutive vs. communicatively regulative units of language* (Leech, 1983). Tomu odpovídá i skutečnost, že nejsou řízeny pravidly (rule-governed), ale jsou řízeny principy (principle-controlled), kde principy se vlastně rozumí principy kooperace, zdvořilosti a taktu (Grice, Leech). Blízko tomu je i J. Hoffmannová (Mluvnice 3, str.706) svým tvrzením, že tzv. členící signály „spíše než vlastní funkci konektivní mají nezřídka funkci kontaktovou nebo fungují jako výrazy „vycpávkové“ a umožňují podavateli promyslet si pokračování...“; že tedy nesou jak prvek sémantický, tak prvek pragmatický (viz i referenci v práci na str. 59). Tato vycpávková funkce souvisí s intenční vágností přirozeného jazyka a měla by být v předložené práci zmíněna – třeba jako možnost vysvětlení, proč „dlouhé sekundární konektory“ jsou preferovány v určitých komunikativních situacích, např., když záměrně „mlžíme“, když se snažíme získat čas, abychom zakryli vědomostní deficit, apod. I když doktorandka explicitně přiznává, že se sémanticko-pragmatickým popisem zabývat nebude (s.129), zmínka o tom, že anaforické referenční výrazy u sekundárních konektorů mohou také signalizovat funkční vágnost, by si zasloužila zmínku.

Terminologická připomínka: termíny *mezivětný* a *vnitrovětný* nezobrazují jednoznačně distinkci mezi inter-sentencial a inter-clausal. Termín *klauze*, viz např. studii P. Jínové (SALI, 2012), je pro danou distinkci jednoznačnější.

Termín *argument* – pro svůj odlišný obsah v sémantice, generativní gramatice, případně v teorii government and binding, by měl být pro čtenáře neznalého terminologického aparátu PDT explicitně vymezen na samém začátku práce, aby bylo jednoznačně zřejmé, že jde v podstatě o úseky textu různého rozsahu, mezi nimiž je užít konektor (viz str.262).

Ke str.123: v Tab.3, shrnující závěry mezianotátorské shody, je shoda rozpoznání jádra konektorů 78%, tj. v podstatě nejmenší ze všech dalších shod. Jak si to vysvětlit, když na str. 125 se setkáváme s tvrzením, že většina sekundárních konektorů obsahuje transparentní slovo (např. podmínka, důsledek, příčina)?

Ke str. 140 (Tab.9) : Je „*což*“ jako primární konektor nevětněčlenské?

Ke str. 184: graf vykazující škálu univerzálnosti se zabývá obecnými jmény, mezi nimiž deiktické *ten* působí nesourodě.

Závěrem jen informativní dotaz, zda se v DIALOGU neobjevily konektory *načež* (potom), *tudiž* (proto) a *nicméně* (přesto), která jsem – inspirována touto prací – mnohem intenzivněji začala vnímat v každodenních rozhlasových relacích. (V PDT, zaměřenému na psaný jazyk, bych je neočekávala.)

Všechny uvedené návrhy a připomínky jsou diskutabilní a jejich výčet nic nemění na skutečnosti, že předložená disertační práce Magdalény Rysové tvoří svým rozsahem, formální vybaveností, ale především obsahem velmi vyvážený celek, který prokazuje dokonalou obeznamenost doktorandky s danou tematikou v kontextu domácím i zahraničním, prokazuje explicitně její přínos k obohacení anotačního aparátu PDT, její citlivý přístup k jazykovým datům a formulační preciznost.

Z uvedených důvodů jednoznačně **DOPORUČUJI**, aby se předložená disertační práce stala podkladem pro obhajobu.

V Olomouci dne 29. července 2015

Prof. PhDr. Jarmila Tárnyiková, CSc.
Katedra anglistiky a amerikanistiky FF UP